

egy sisakok, fővegfélék, jelvények, himzések, rendfokozati jelzések, váll-lapok, oldalfegyverek. Megtalálhatók továbbá sapkarózsák, kokárdák, gombok, mellvérték, övek, övcsatok, szolgálati jelek, (szolgálati) karszalagok, zászlótartó övek, tanulmányozhatók tarsolyok, kartusok. Kardok, kardmarkolatok, kardbojtok szintén láthatók a rajzanyagban. Esetenként a legjellegzetesebb (korabeli) zászlóanyag is feltűnik az ábrákon, de az olvasó akár a korabeli lótarakók, sabrakok, illetve (a vonatkozó) zeneszerszámok világában is elmélyülhet a könyvet tanulmányozva. Sajátos anyagcsoportként jelennek meg pl.

bányászbárdok, bányászlámpák, illetve tűzoltó övek és bárdok is.

Mindezek nagyszámú heraldikai, inszigniológiai, emblematikai, vexillológiai vonatkozást is tartalmaznak a feudális abszolutizmus időszakától kezdődően egészen a XX. századi diktatúrákig, illetve lehetővé teszik a közölt anyag más irányú felhasználását, értékelését is.

A könyvet a recensens fontos, módszertani (szakmai) szempontból is példaértékű műnek tartja, a legújabb nemzetközi egyenruha-történeti szakirodalom jeles eredményének.

Pandula Attila

ERICH GABRIEL

SÄBEL, DEGEN, DOLCHE

Die Seitenwaffen der österreichischen und österreichisch-ungarischen Kriegsmarine

*(Heeresgeschichtliches Museum/Militärwissenschaftlichen Institut in Wien, Wien, 2001.
155 o., 103 fekete-fehér kép, 18 színes ill.)*

A könyv szerzője, Hofrat i. R. Dr. Erich Gabriel neve nem teljesen ismeretlen a magyar szakmai közönség előtt. 1965-1996 között a bécsi Heeresgeschichtliches Museum/Militärwissenschaftlichen Institut in Wien állományában működött. Szakterülete a fegyvertan, illetve a műszaki hadiszerek és -eszközök köre volt. 1989-től nyugdíjazásáig osztályvezetőként tevékenykedett. Több szakpublikációja ismert (így pl. a „Die Hand- und Faustfeuerwaffen der habsburgischen Heere.” Wien, 1990.).

A fenti témát (bár magának az osztrák, illetve osztrák-magyar haditengerészetnek kiterjedt régebbi és újabb szakirodalma van) a tárgyak iránti széles érdeklődés ellenére mindeztől más nem dolgozta fel, bár az általános fegyvertörténeti szakirodalomban – különösen pedig a szúró- és vágófegyverek múltját bemutató publikációkban – eddig is közöltek egynemely információt ezekkel a sajátos darabokkal kapcsolatosan.

Érdekes, hogy a Habsburg Birodalomban haditengerészeti szúró- és vágófegyver rendszeresítésére csak 1827-ben

került sor (1827 M. tengerésztiszi szablya), azaz egy olyan időpontban, amikor az oldalfegyvernek egy tengeri ütközet megvívása során már nem jutott döntő szerep. Természetesen mindez szoros kapcsolatban van a hadiflotta igen sajátos történetével, indokolatlanul késői létrehozásával is.

Erich Gabriel az összes rendszeresített haditengerészeti szúró- és vágófegyvert bemutatja, kronologikus sorrendben. Az anyag bontása a következő: I. a tengerésztisztek oldalfegyverei (tengerésztiszi szablyák, tengerésztiszi török), II. az altisztek és a legénység oldalfegyverei (matrózszablyák, „hajóskardok”), III. a tengerészeti tisztviselők, alkalmazottak oldalfegyverei (törkardok, szablyák, szarvasgyilokok, vadászcardok), IV. a cs. és kir. Tengerészeti Akadémia növendékeinek oldalfegyverei (szablyák), V. a cs. és kir. tengerészet fedélzeti hideg fegyverei (pikák, bárdok, fokosok, csákllyák, szablyák, hajóskardok). Ennek során pl. olyan különlegességek is szerepelnek, mint a cs. és kir. Jacht-raj (k. u. k. Yachtgeschwader)

szablyája, vagy a cs. és kir. haditengerészeti erdészek szarvasgyilokja.

Megjegyzendő, hogy a tengerésztiszi kardok lényegesen eltérnek más kardoktól. A markolat és a hüvely szerelékei rézből készültek, vagy aranyozottak voltak, hogy a sós tengervíznek és párának jobban ellenálljanak.

Ezek a közel egy évszázadon keresztül használt tengerészeti szűrő- és vágófegyverek (különösen a tisztek számára rendszeresített darabok) kevésbé szolgáltak viselőjük védelmére, illetve tettek lehetővé hatásos támadást. Inkább számítottak az adott időszakban fontos státuszszimbólumnak. Díszítésül, mind magán a kardon, illetve a hüvelyen (is) gyakoriak a gazdag díszítések. Ezek sokszor tengeri vonatkozásúak, pl. horgony, szirének, de általánosabb motívumok, így a heraldikai ábrázolások (császári korona) is jellemzőek.

A szerző az előírásoktól, a szabályostól való eltéréseket részletezi. Kitér a fegyverek előállítására is. A műben a szűrő- és vágófegyverek fejlődéstörténete a cs. kir. és cs. és kir. haditengerészet fejlődéstörténetébe beágyazva kerül bemutatásra.

A szerző a mű megírásánál elsősorban a Kriegsarchivban található levéltári forrásokra támaszkodott. Sokszor hivatkozik korabeli öltözeti felszerelési, fegyverzeti utasítások anyagára. Gazdag bibliográfiájában olvashatunk az egyes szakkérdésekre vonatkozó általános osztrák-magyar tengerészeti irodalomról, a kérdést érintő emlékiratokról, egyes életrajzokról is, de legfőképpen a sokrétű szűrő- és vágófegyver-irodalomról (angol, cseh, francia, magyar, német nyelvű munkákról) egyaránt. A recenzens itt hiányolja Robert Berger, illetve a horvát Marija Šercer egyes, a témakörre (is) vonatkozó publikációinak említését.

A gazdag képanyag (tárgyak, viselési és egyéb ábrázolások) legnagyobb része a Heeresgeschichtliches Museum anyagából került közlésre, de a mű az Staatsarchiv/Kriegsarchiv gyűjteményeiből is bemutat képeket. Egyes illusztrációk őrzési helye magángyűjtemény, sőt, egy fontos korai tengerésztiszi szablya a budapesti Hadtörténeti Múzeum gyűjteményéből került bemutatásra.

Forrásértékűnek tekinthető a különböző szűrő- és vágófegyverek terv-, illetve rendszeresítési rajzainak bemutatása, a legérdekesebbek közül említésre méltó a „Generale der Marine”-törkard (1815?), az 1837 M. tengerészeti törkard, az 1850 M. tengerésztiszi szablya, az 1849 M. tör mintarajza, az 1907-1908-as tengerésztiszi török tervei, illetve az 1907 M. tengerésznövendék tör bemutatása csatokkal, fedélzeti fegyverekkel (1802). Igen hasznosak az egyes darabokat, sőt sokszor azok részleteit (markolat, markolatkupak, penge, hüvely) bemutató (részben színes) fényképfelvételek.

Nagyszámú korabeli illusztráción (részben fényképen) tanulmányozhatunk haditengerészeti vezetőket, tengerésztiszteket, matrózokat stb.: a nagyszámú korabeli egyenruházati ábrázolás az oldalfegyverek viseletét (is) dokumentálja. Igen érdekes a fedélzeti fegyverek, hajóskardok tárolását bemutató képek közlése (ilyen pl. az SMS NOVARA világkörüli útja (1857-1859) során a hajón tartott szentmiséről készült, illetve az SMS SCHWARZENBERG fregatt fedélzetét bemutató fénykép tartókba elhelyezett fegyverekkel (1864).

A recenzens nem feltétlenül tartja a kötet tematikájához illő anyagnak egyes hajóábrázolásokat, (pl. SMS NOVARA, SMS CUSTOZA, SMS ADMIRAL TEGETHOFF), illetve tengericsata-ábrázolások (Helgoland, Lissa) közlését. Végképp nem tartja a kötetbe illőnek pl. a „Gruss aus Pola” századfordulós képes levelezőlap, valamint A polai hadikikötő, hadihajókkal című festmény (1900) közlését. Ezeknek a kardokhoz, törökhöz nincs közük.

Kérdés, hogy esetleg nem lehetett volna-e további kiegészítéseket (is) eszközölni más múzeumok anyagából. Kínálkozhatott volna pl. a velencei Museo Storico Navale gyűjteményeinek esetleges áttekintése – amit tudomásom szerint mindeztáig ebből a szempontból nem végeztek el. Ez azért is fontos lehetne, mert egyes osztrák-magyar haditengerészeti (szak)gyűjtemények az 1918-as összeomlást követően éppen a Museo Storico Navale anyagába olvadtak be, illetve a haditengerészet története 1866 előtt sok szállal kötődött Velencéhez.

Pandula Attila